

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ще століття тому не виникало навіть думки про можливі проблеми формування емоційно-ціннісного ставлення до природи, які ми відчуваємо сьогодні, на початку третього тисячоліття. В Україні стає дедалі актуальнішою проблема бережливого ставлення до природи, охорони навколишнього середовища та поліпшення екологічної ситуації. Все це викликає негайну потребу у вихованні покоління людей, які б свято берегли землю, повітря, ліс, воду.

Науково-технічний прогрес викликав бурхливий розвиток промисловості, сільського господарства, транспорту, зумовив появу великої кількості шкідливих речовин, побутових і виробничих відходів, які суттєво забруднюють і руйнують навколишнє середовище, викликають незворотні зміни в біосфері Землі. Тому суспільству сьогодні потрібні виховані, грамотні та культурні в екологічному відношенні люди. Перетворення навколишнього середовища має здійснюватися не стихійно, а з урахуванням об'єктивних законів природи, прогнозуванням побічних та віддалених впливів. Таке може забезпечити тільки людина, яка вихована у повазі до природи, яка усвідомила її універсальну цінність, необхідність використання ресурсів і готова брати активну участь у розв'язанні екологічних проблем.

Мета статті – проаналізувати проблему формування екологічної культури особистості у молодшому шкільному віці.

На сучасному етапі розвитку суспільства велика увага приділяється проблемі екологічної освіти. Сьогодні – це період тотального екологічного навчання. У більшості країн світу екологія стала обов'язковою дисципліною у всіх школах і вищих учбових закладах. Ще в 1975 році учасники міжнародного семінару з екологічної освіти у Белграді запропонували глобальну схему екологічної освіти. Відповідно до цієї схеми головна мета екологічної освіти – формування у людей усвідомлення того, що виникла глобальна проблема довкілля й усього, що з ним пов'язане, усвідомлення того, що докількам необхідно опікуватися, берегти та захищати його, і що для цього потрібно мати відповідні знання, мотивацію та зобов'язання задля порятунку біосфери та запобігання майбутнім екологічним катастрофам.

У тій кризовій екологічній ситуації, в якій перебуває сучасне суспільство, школа просто повинна боротися із вихованням споживацького ставлення до природи та формувати відповідальне й бережливе ставлення до навколишнього середовища. Саме тому розвиток екологічної освіти має відбуватися, починаючи з молодшого шкільного віку.

У Державній національній програмі “Освіта. Україна XXI століття” визначено одне із завдань освіти, а саме: “... формування екологічної культури людини, гармонії її відносин з природою ” [3]. Національна доктрина розвитку освіти України в 21 статті ставить завдання: “... забезпечити екологічне виховання й формування високої гуманістичної культури, здатності протидіяти проявам бездуховності; наступність рівнів освіти і неперервність навчання” [5].

Аналізуючи стан екологічного виховання у початковій школі, дослідники зазначають, що воно переважно спрямоване на інтелектуальний розвиток і меншою мірою торкається емоційно-чуттєвої сфери особистості. Водночас дотримання єдності впливу на інтелектуальну, емоційно-чуттєву, діяльну сфери особистості має принципово важливе значення і визначає ефективність екологічного виховання. Психологічний аспект досліджуваної проблеми відображений у працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, В. Вілсона, О. Запорожця, О. Леонтьєва, В. М'ясищєва. У наукових працях Ю. Приходько, А. Богущ, Л. Артемової, Т. Поніманської, О. Кононко, В. Котишло, Я. Неверович, З. Плохій, Н. Яришевої підкреслюється особлива чутливість учнів до впливів довкілля, різноманітних емоційно-образних стимулів, їх емоційна реакція на безпосереднє враження.

В молодшому шкільному віці йде активний процес цілеспрямованого формування знань, почуттів, оцінок, переживань, розвитку здібностей та інтересів. Сприйняття і готовність допомогти становлять найважливішу особливість тих, хто навчається. Відсутність власного соціального досвіду робить їх досить чутливими до виховних впливів [4, с.5-6].

У психічному житті людини емоції відіграють регулятивну роль. У процесі виховання ставлення до навколишньої дійсності мають значення як позитивні, так і негативні емоції. Проте саме позитивні емоції, що базуються на задоволенні, є психологічним механізмом формування активної просоціальної позиції особистості. Та лише емоційне ставлення ще не обумовлює визначеності ціннісного ставлення. Психологічну структуру людського ставлення складають пізнавально-емоційні утворення, їх своєрідний сплав [2].

Спілкування з природою викликає у школярів емоційний відгук, оскільки вона своєю яскравістю, багатоманітністю, динамічністю впливає на всі почуття. Проявляється симпатія і потяг до навколишнього світу, спостерігається зацікавленість, прагнення приблизити до себе, пізнати, зрозуміти. Але в той же час частина дітей відноситься до природи вимогливо, жорстко. Іноді приносять шкоду природі не з поганих умислів, а з незнання, не задумуючись над своїми вчинками та їх наслідками.

Ці приклади говорять про складність взаємовідносин «природа – діти», і тому інтересу і бажання бути з природою недостатньо для екологічного виховання [4, с.5-6].

Спираючись на власний педагогічний досвід, на досвід вчителів передових шкіл, І. Старицький висловив таку думку: «Оптимальних результатів у здійсненні природоохоронної освіти можна домогтися лише при умові комплексного підходу до її реалізації, який передбачає чітке і всебічне змістове, методичне, психолого-педагогічне, матеріальне і кадрове її забезпечення, з виходом на підвищені результати у розвитку пізнавального, виховного і розвиваючого аспектів природоохоронної освіти»[6, с.6].

Ще з дошкільного віку педагоги повинні привчати дітей берегти природу, а вже у дітей молодшого шкільного віку формувати не лише позитивне ставлення, а й усвідомлення важливості природи у житті людини, тобто її значення для людини.

Предмет «Природознавство» має формувати гармонійно розвинену особистість – ознайомлювати дітей із багатогранністю навколишнього світу, розвивати у них уявлення, що природа – єдине ціле, виробляти інтелектуальні та практичні вміння, виховувати шанобливе ставлення до природи. Як бачимо, знання різнопланові, та їх можна успішно розв'язати під час:

- розповіді школярів про об'єкти природи своєї місцевості;
- розкриття екологічної цілісності природи.

Тобто встановлюються взаємозв'язки між її компонентами тому, що в природі все взаємопов'язане [1, с.25].

Початкова школа – початкова ланка формування екологічної культури, екологічного мислення, засвоєння екологічних знань.

Дитина приходить до першого класу, у неї ще не сформовані стійкі погляди, переконання, інтереси. Тому завдання вчителя – сформувати мислення та екологічну культуру кожного учня, навчити молоде покоління жити за законами природи, домогтися, щоб почуття особистої відповідальності за все живе на Землі, турбота про збереження природи стали рисами характеру кожної людини.

Навчання екології має бути активним, цікавим, раціональним, максимально наближеним до життя, а у навчальному матеріалі не повинно бути перенасиченості психічною інформацією, яку діти неспроможні належним чином сприйняти [6, с.3].

Тому варто продумано будувати навчально-виховний процес, який би був дієвим та продуктивним в плані формування ціннісного ставлення до природи. Ціннісне ставлення до природи формується у процесі екологічного виховання і виявляється у таких ознаках:

- ❖ усвідомленні функцій природи в житті людини та її самоцінності;
- ❖ почутті особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальності за них;
- ❖ здатності особистості гармонійно співіснувати з природою;
- ❖ поводитися компетентно, екологічно безпечно;
- ❖ критичній оцінці споживацько-утилітарного ставлення до природи, яке призводить до порушення природної рівноваги;
- ❖ вмінні протистояти проявам такого ставлення доступними способами;
- ❖ активній участі у природоохоронній діяльності;
- ❖ посиленню екологічному просвітництві.

Ціннісне ставлення до природи і сформована на його основі екологічна культура є обов'язковою умовою сталого розвитку суспільства, узгодження економічних, екологічних і соціальних чинників розвитку.

Свідоме і бережливе ставлення кожної людини до природи можливе тільки при наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які повинні формуватись, починаючи з дитинства.

Екологічна культура молодшого школяра охоплює:

- знання про взаємозв'язки в природі та усвідомлення людини як її частини;
- розуміння необхідності берегти навколишнє середовище;
- уміння і навички позитивного впливу на природу;
- розуміння естетичної цінності природи ;
- негативне ставлення до дітей, що завдають шкоди природному середовищу [6, с.3].

Оволодіння екологічними знаннями – важливий ланцюг у процесі навчання і виховання дітей. В.Сухомлинський наголошував, що процес пізнання навколишньої дійсності є незалежним емоційним стимулом думки.

Охорона природи, раціональне використання людиною її багатств – важлива загальнодержавна і загальнонародна справа. Охорона природи – обов'язок кожної людини. Успіх у цій справі залежить, перш за все, від усвідомлення важливості цього завдання, від переконаності, вміння і звички постійно, на кожному кроці оберігати рідну природу, лікувати ті рани, які вже їй нанесено й не допускати нових [6, с.3].

Отже, природа має бути представлена у виховному процесі не лише як матеріальне середовище людського існування, а як і духовний, живий естетичний об'єкт почуттєво-емоційного пізнання, що сприятиме не лише засвоєнню основних її законів, а й формуватиме емоційно-ціннісне ставлення дітей до природи. Потрібно виховувати у дітей бережливе ставлення до природи та її багатств, а також прищеплювати любов до природи і виховувати дітей у гармонії з нею.

Список використаної літератури:

1. Бабіна І.В. Формування екологічної культури молодших школярів // Початкове навчання та виховання. – 2010. – № 23 (серпень). – С. 25 – 30.
2. Воспитание гуманных чувств у детей / Под.ред. Л. Н. Прокопиенко, В. К. Котырло. – К.: Радянська школа. – 1987. – 174 с.
3. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) – К., 2012.
4. Минаева В.М. Экологическое воспитание в начальных классах: Пособие для учителя. – Минск: Нар. асвета, 1987. – 112 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України. – 17 квітня 2002.
6. Писарчук Е.А., Кухта А.Т. Екологічне виховання учнів. – К.: Рад. шк., 1990.